

Η ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΦΙΣΗΜΙΕΣ ΤΗΣ¹

Martin Chalmers*

*What is the language using us for?
What shape of words shall put its arms
Round us for more than pleasure?²*

W.S. Graham

Είναι προφανές ότι η Σκωτία, κατά το μεγαλύτερο μέρος του εικοστού αιώνα, δεν άσκησε καμία σημαντική πολιτιστική επίδραση στον αγγλόφωνο κόσμο. Οι συγγραφείς και οι καλλιτέχνες ήταν είτε μέτριοι είτε περιθωριακοί. Οι ιδιαιτερότητες των σκωτικών πανεπιστημάων είχαν αρχίσει να εκλείπουν.

Για τους εκπατρισθέντες διανοούμενους, ό,τι έφερε τη σκωτική σφραγίδα ανήκε συλλήβδην στον συναισθηματικό ή τον ιδιωτικό τομέα. Πράγματι, η Σκωτία υπήρχε στη λαϊκή φαντασία αλλά με τη μορφή ενός ρομαντισμού πολύ χαμηλού επιπέδου: τα φαράγγια των Highlands, ο παγκτής της γκάντας, ο πύργος πάνω στο βράχο, οι επικέτες με σχέδια σκωτικών υφασμάτων (tartans) στα μπουκάλια του ουίσκυ ή στα κουτά με τα μπισκότα. Κατόπιν, ήταν η χώρα με τις μικρές πόλεις, με τις παραξενες θηρισκευτικές τελετές και τους εκνευρικούς ήρωες. Αυτή η οπτική είχε προβληθεί από τους συγγραφείς της λεγόμενης σχολής του «Kailyard» (πρωτεργάτες μιας συναισθηματικής λογοτεχνικής οπτικής της Σκωτίας) κατά τον 19ο αιώνα, αλλά εξακολουθούσε να διατηρεί τη θέση της και στον 20ό αιώνα, παραδείγματος χάριν στα μυθιστορήματα του A.J. Cronin ή στην κινηματογραφική ταινία *Whisky a go-go*. Τέλος, στον αντίποδα, βρισκόταν η κόλαση στις τρώγλες της Γλασκώβης, όπου κατοικούσαν οι «αληθινά σκληροί», πάντα έτοιμοι να βγάλουν το ξυράφι.

Αυτοί οι μύθοι ή αυτές οι προσδοκίες, ιδίως οι πρώτοι, δύσκολα επιβιώνουν. Έλκουν βέβαια την καταγωγή τους από την ίδια την καρδιά της Σκωτίας, όπως παραδείγματος χάριν από ορισμένα μυθιστορήματα του Walter Scott και του Robert Louis Stevenson. Εγγεγραμμένοι σ' ένα ορεινό τοπίο,

LIBER
ΣΥΓΧΡΟΝΑ 168 ΘΕΜΑΤΑ

έδωσαν στο ουίσκυ, στο γκολφ και στα σκωτικά υφάσματα μία σφραγίδα, ιδιαίτερα ευνοϊκή για τις εξαγωγές και την τουριστική βιομηχανία. Είχαν όμως και μία πολύ ισχυρή επίδραση πάνω στην ίδια τη Σκωτία, συμβιώνοντας συγχρόνως με πολύ πιο πεζές ιδέες. Οι ιδέες αυτές ανταποκρίνονταν στα βιώματα μιας κοινωνίας, της οποίας τα περισσότερα μέλη κατοικούσαν στην πολύ πυκνοκατοικημένη κεντρική Σκωτία, ενώ διέθετε επίσης απέραντες έρημες (και ερημωμένες) εκτάσεις στο βορρά και το νότο.

Ωστόσο, ήδη από τη δεκαετία του '80, λίγο μετά την εμφάνιση του σκωτικού εθνικισμού ως πολιτικής δύναμης, η πολιτιστική δραστηριότητα κάνει την επανεμφάνισή της. Οι περισσότεροι σκώτοι συγγραφείς χειραφετούνται από τα στερεότυπα των φολκλορικών tartans. Το ίδιο μπορούμε να πούμε για το θέατρο, την τηλεόραση και τον κινηματογράφο, αλλά αυτοί που ξεχωρίζουν είναι ιδίως οι μυθιστοριογράφοι, με βιβλία που όχι μόνο αμφισητούν τις λογοτε-

χνικές συμβάσεις, αλλά και προκαλούν το ενδιαφέρον και βρίσκουν το αναγνωστικό τους κοινό στη Σκωτία, αλλά και στην Αγγλία και αλλού.

Μυθιστορήματα και συλλογές διηγημάτων βραβεύονται και το σημαντικότερο, επανεκδίδονται τακτικά από εκδοτικούς οίκους του Λονδίνου. Η χαρτόδετη έκδοση του Lanark του Alasdair Gray που βρίσκεται πάνω στο γραφείο μου χρονολογείται από το 1987, και είναι η πέμπτη έκδοση από το 1981. To Swing Hammer Swing!, του Jeff Torrington, γνώρισε δέκα επανεκδόσεις κατά τη διάρκεια του 1993. To Trainspotting του Irvine Welsh επανεκδόθηκε τρεις φορές μέσα σε δέκα μήνες.

Αυτοί οι συγγραφείς και πολλοί άλλοι, μεταξύ των οποίων ο James Kelman, η Janice Galloway και ο A.L. Kennedy, είναι τόσο δημοφιλείς όσο μπορεί να είναι οποιοσδήποτε σύγχρονος συγγραφέας που απομακρύνεται συχνά από τα τυποποιημένα αγγλικά και την αίσθηση οικειότητας που παρέχει μια «καλή ιστορία». Στο Swing Hammer Swing!, που αφηγείται τη ζωή ενός εργάτη, εκτεθειμένου στις δυσκολίες της γραφής κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60, ενώ πλησιάζουν τα Χριστούγεννα, ο αφηγητής διερωτάται γιατί τα χειρόγραφά του δεν βρίσκουν εκδότη:

«Οι κριτικές αυτών που απέρριπταν το μυθιστόρημα δεν βάρανεν και πολύ, παρ' όλο που έμοιαζε να υπάρχει γενική ομοφωνία ότι η κύρια αδυναμία του

ήταν εμφανώς η «έλλειψη πλοκής». Μπορείτε πάντα να αναζητάτε εναγωνίσες κάποια πλοκή. Η πλοκή είναι για τις παστάδες. Θα προτιμούσα να τρώψω τα μάτια μου με γναλόχαρτο παρά να διαβάσω ένα μυθιστόρημα με πλοκή».

Ο Torrington, ο Kelman και οι άλλοι έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: μιλούν για τη ζωή της πόλης στη Σκωτία, η οποία είχε για πολύ καιρό αγνοηθεί. Καιρός ήταν. Οι περισσότεροι από αυτούς τους συγγραφείς είναι από τη Γλασκώβη ή τη περίχωρά της. Η σημασία τους όμως είναι ακόμη μεγαλύτερη. Τα βιβλία τους, δίνοντας μιαν απάντηση στη δυσκολία καταγραφής των τοπικών γλωσσικών ιδιωμάτων, αποτελούν μία σύλληψη της ίδιας της ζωής, τόσο του Λονδίνου όσο και της Γλασκώβης ή του Εδιμβούργου, και μάλιστα πολύ πιο επιτυχημένη από αυτήν των περισσότερων σύγχρονων έργων που έχουν γραφεί στην Αγγλία. Καταλυτικό όρλο σ' αυτόν τον τομέα έπαιξαν περισσότερο από

τους μυθιστοριογράφους οι ποιητές, όπως ο Tom Leonard και ιδίως ο Edwin Morgan³, οι οποίοι πάντρεψαν την αίσθηση της καθημερινής γλώσσας της Γλασκώβης με ένα κοινοπολιτικό ενδιαφέρον για τις ποιητικές φόρμες και το ύφος (όπως επίσης και για τα θέματα) που προέρχονται από κάθε γωνιά του πλάνητη.

Ως Σκώτος που κατάγεται από τη Γλασκώβη, βρίσκω ιδιαίτερο ενδιαφέρον σταν συναντώ οικείους τόπους, τόπους όπου μεγάλωσα και πήγα στο σχολείο, έτσι όπως τους χρησιμοποιεί και τους μεταπλάθει η λογοτεχνία. Υπήρξαν βέβαια προάγγελοι όπως το μυθιστόρημα Cain's Book του Alex Trocchi ή τα ποιήματα του Morgan, αλλά αυτά αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις. Το να γράφει κανείς για τη Γλασκώβη γινόταν χωρίς εξαίρεση de haut en bas⁴. Το να χρησιμοποιεί κανείς στα μέσα ενημέρωσης το ιδίωμα της Γλασκώβης, προσέθετε ένα κωμικό αποτέλεσμα, την ένδειξη μιας ανικανότητας να εκφραστείς. Και αν πράγματι υπήρχε την πρώτη οικείωση στην αίσθηση της Σκωτίας, αλλά δια μέσου του κώμου μιας καθαρής προφοράς, η οποία ανήκε σε μία καθαρή φύλη ενός σκωτικού λαού ποιν από το προλεταριάτο» (Leonard).

Κατά χρονολογική σειρά, ο δρόμος είχε ανοιχθεί από τον Alasdair Gray με το μυθιστόρημά του Lanark. Σ' αυτό το τεράστιο μυθιστόρημα, με την τεράστια φιλοδοξία, που είναι ταυτοχρόνως Bildungsroman, πληρεία αυτοβιογραφία, στοχασμός πάνω στις τέχνες και τις ιδέες και αποκαλυπτικό μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας, ο Gray εκθέτει με σαφήνεια την πρόθεσή του να δημιουργήσει μία θέση για τη Γλασκώβη μέσα στο λογοτεχνικό χάρτη. Σε κάποιο σημείο του βιβλίου, δύο σπουδαστές της Σχολής Καλών Τεχνών περιπατούν στην πόλη με τα μπλοκ σχεδίου τους. Σχεδιά-

ζουν έναν «φαλακρό και πράσινο λόφο» και κοιτάζουν προς τα κάτω. Η ιστορία εκτυλίσεται στη δεκαετία του '50.

«Οι ακίνες του ήλιου παίζονται από στέγη σε στέγη φώτιζαν μία συντάδα εργατικών κατοικιών μπροστά από τους μαύρους όγκους των κτιρίων της πόλης, αναδείκνυνταν πάνω στις γναλιστερές πλάκες των τάφων της Νεκρόπολης. «Η Γλασκώβη είναι μία υπέροχη πόλη», είπε ο McAlpin. «Γιατί δεν το αντιλαμβανόμαστε σχεδόν ποτέ;» «Γιατί κανές δεν φαντάζεται πως ξει εδώ», είπε ο Thaw. Ο McAlpin άναψε ένα τσιγάρο και είπε: «Αν θέλεις να μου το εξηγήσεις, θα με ενδιέφερε».

«Σκέψου τη Φλωρεντία, το Παρίσι, το Λονδίνο, τη Νέα Υόρκη. Όταν τις επισκεπτόμαστε για πρώτη φορά, δεν μας είναι ποτέ άγνωστες, γιατί τις έχουμε ήδη επισκεφθεί μέσα από πίνακες, μυθιστορήματα, βιβλία ιστορίας και κινηματογραφικά έργα. Άλλα αν κανένας καλ-

λιτέχηνς δεν έχει χρησιμοποιήσει ποτέ μία πόλη, κανένας δεν μπορεί να τη ξήσει με τη φαντασία του, ούτε καν οι κατοίκοι της. Τι είναι η Γλασκώβη για τους περισσότερους από μας; Ένα σπίτι, ο χώρος της δουλειάς μας, ένα γήπεδο του ποδοσφαίρου ή το γκόλφ, μερικά pub και οι δρόμοι που οδηγούν σ' αυτά. Αυτό είν' όλο. Όχι, κάνω λάθος, είναι και ο κινηματογράφος και η βιβλιοθήκη. Κι όταν η φαντασία μας θέλει να ξεμονδάσει, τότε φεύγουμε για να επισκεφθούμε το Λονδίνο, το Παρίσι, τη Ρώμη των Καισάρων, την αμερικανική Δύση των αρχών του αιώνα, παντού εκτός από το εδώ και τώρα. Στη φαντασία, η Γλασκώβη είναι μονάχα ένα τραγούδι του music-hall και μερικά φτηνά μυθιστορήματα. Αυτά είναι όλα κι όλα που έχουμε δώσει στον έχω κόσμο. Αυτά είναι όλα κι όλα που έχουμε δώσει στους εαυτούς μας»⁵.

Και η Σκωτία; Ο Gray δεν χρειάζεται πραγματικά να μιλήσει σ' αυτό το πλαίσιο. Θυμάμαι όμως μία απάκια σε ένα στρατευμένο θεατρικό έργο της δεκαετίας του σαράντα (The Gorbals Story): «Η Σκωτία δεν ομιλάει και πολλά πράγματα για τους κατοίκους της Γλασκώβης». Πρέπει ωστόσο να υπογραμίσουμε δύο πράγματα. Α

σα, γλώσσα της κυβέρνησης, των δικαιοτηρίων ή των πανεπιστημίων, η πραγματική εξόντωση της σκωτικής γλώσσας χρονολογείται από τον 18ο αιώνα. Στην ουσία επέζησε στην ποίηση ή για την καταγραφή των παραδοσιακών τραγουδιών.) Αυτή η «εκ νέου επινόηση» προϋποθέτει μία μεταγραφή της καθομιλουμένης, αλλά τείνει επίσης να εξαλείψει τη φωνή του παντογνώστη συγγραφέα. Για τον Kelman, αυτή η εξάλειψη προσέρχεται εν μέρει από μια επιθυμία να απαλλαγεί από τη συγκαταβατική σύμβαση, η οποία αποδέχεται τη διάλεκτο ή την ιδιωματική προφορά μόνον εντός εισαγωγικών, διατρέωντας τα τυποποιημένα αγγλικά για την αφήγηση. Αυτό το επιχείρημα του Kelman είχε βέβαια κάποιον αντίτυπο. Και να η αρχή του *Trainspotting* του Irvine Welsh, ενός νεότερου συγγραφέα (ο Αρρωστάρης είναι ένας ηρωινομανής):

«The sweat wis lashing oafay Sick Boy; he wis trembling. Ah wis just sitting thair, focusing oan the telly, tryin no tae notice the cunt. He was bringing me doon. Ah tried tae keep ma attention oan the Jean-Claude van Damme video»⁶.

Προφανώς, μία εξέλιξη που νομιμοποιεί μία τέτοια γλωσσολογική στρατηγική, συντροφική και πειραματική συγχρόνως, αντιπροσωπεύει το τέλος της συναίνεσης σύμφωνα με την οποία υπάρχει μία νόρμα της αγγλικής.

Τη στιγμή ακριβώς όπου τα αγγλικά γίνονται, αδιαμφισβήτητα, μία παγκόσμια γλώσσα, τα αγγλικά της Οξφόρδης και του Καίμπριτζ, της τυποποιημένης προφοράς (*Received Pronunciation*), του BBC, παύουν να είναι ένα ιδιανικό πρόσο το οποίο τείνουμε. Πράγματι, αυτό πραγματοποιήθηκε σε παγκόσμια κλίμακα με τη συνεχή ανάπτυξη της αγγλο-αμερικανικής γλώσσας (ή μάλλον των αγγλοαμερικανών), της αγγλο-ινδικής, της τζαμαϊκανής διαλέκτου, της *ridgin*⁷ κτλ. Τα επιστημονικά αγγλικά και τα αγγλικά της πληροφορικής δεν είναι παρά δύναται πειπλέον διάλεκτοι. Ένα μεγάλο μέρος αυτών των διαλέκτων θα διαχωρίζονται όλο και περισσότερο, ενώ συγχρόνως θα εμπλουτίζουν οι μεν τις δε. Αυτό που αποτελεί αληθινή καινοτομία είναι πως η ίδια διαδικασία αναπαράγεται στο εσωτερικό των βρετανικών νησιών. Η τυποποιημένη προφορά χρησιμοποιείται σήμερα από μία μειοψηφία που συρρικνώνεται, ιδίως στο Λονδίνο και στα νοτιοδυτικά της Αγγλίας, όπου αντικαθίσταται από προφορές λιγότερο σηματοδοτημένες κοινωνικά, όπως τα «αγγλικά των εκβολών του ποταμού». Ο συνολικός αριθμός των παραλαγών των διαλέκτων είναι ίσως μικρότερος, αλλά και εκείνες που επιβίωσαν δεν είναι τόσο ιεραρχημένες.

Ο σεβασμός για τα τυποποιημένα αγγλικά βρίσκεται ήδη σε παρακαμή δύο δε είναι οι κυριότερες αιτίες: αφ' ενός μία μεταχρονολογημένη αντίδραση στην εξαφάνιση της κυριαρχίας της βρετανικής αυτοκρατορίας και του κοινωνικού επιπέδου των ομάδων που ενσάρκωνταν αυτή την κυριαρχία, και αφ' ετέρου οι συνέπειες της διάδοσης μιας «μαζικής» ή «λαϊκής» κουλτούρας από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης που καταπούν όλο και περισσότερο έδαφος.

Εξάλλου, διάφορες αλλαγές στην ίδια τη Σκωτία, και στις σχέσεις της με την Αγγλία, συνέβαλαν ώστε να ανοιχθεί ένας χώρος για τη λογοτεχνική και καλλιτεχνική intelligentsia στη Σκωτία, που είναι πολύ αποφασισμένη να μην εστερνιστεί και πάλι τα λονδρέζικα πρότυπα και κέντρα ενδιαφέροντος.

Πρώτα απ' όλα εξασθένησαν τα θεμέλια της ηγεμονίας της αμιγώς σκωτικής αισιού τάξης. Ακόμα κι αν είναι δύσκολο να πει κανείς με ακρίβεια πότε άρχισε αυτή η διαδικασία, είναι βέβαιο ότι επιταχύνθηκε μετά το 1918 και στη συνέχεια μετά το 1945. Παραδείγματος χάριν, οι ιδιαιτερότητες των σκωτικών πανεπιστημάτων αμφιλύθηκαν από τότε που υπέκυψαν στην κηδεμονία του Υπουργείου Παιδείας του Λονδίνου.

Η επίσημη πρεσβυτεριανή εκκλησία ακολούθησε την τύχη των άλλων προτεσταντικών εκκλησιών χάνοντας σιγά σιγά το ρόλο της και τους πιστούς της. Επιφανείς εκδοτικοί οίκοι κατέβασαν τα ρολά ή οι εκδόσεις τους απορριφίθηκαν από αγγλικά ή αγγλοαμερικανικά συγκροτήματα. Παρ' όλα αυτά μία σημαντική μερίδα του τύπου παραμένει σε σκωτικά χέρια. Η μεγαλύτερη καταστροφή είναι η εξαφάνιση, κατά τη δεκαετία του ογδόντα ή και νωρίτερα, της βαριάς βιομηχανίας και των ναυτιλιακών εταιρειών των οποίων οι μετοχοί και οι διευθυντές ήταν Σκωτοί.

Παραμένει βέβαια μία τοπική αισιού τάξη, που η παρουσία της είναι να φανερή στις αλληλοεξαρτώμενες σφαιρίδες του δικαίου και των χρηματοοικονομικών δραστηριοτήτων. Ένας σημαντικός αριθμός μεγάλων τραπεζών, ασφαλιστικών εταιρειών και εταιρειών δουφόρων έχουν την έδρα τους στη Σκωτία, κυρίως στο Εδιμβούργο ή στα περίχωρα. Ωστόσο, αυτή η κοινωνική τάξη, που ο οικονομικός της ρόλος είναι σημαντικός, φαίνεται να έχει μόνο μία αμιδορή ίδεα για μία αμιγώς σκωτική κουλτούρα, η οποία να μην υπερβαίνει την επανάληψη πατριωτικών αισμάτων όπως το *Flower of Scotland* κατά τη διάρκεια διεθνών αγώνων rugby. Στο μέτρο που το Scottish National Party (Εθνικό Κόμμα της Σκωτίας) εκπροσωπεί τα ίδια συμφέροντα, δεν πρέπει να μας προκαλεί καπάτληξη όταν διαπιστώνουμε ότι τα οικονομικά επιχειρήματα υπερισχύουν και ότι τα πολιτιστικά και πνευματικά στοιχεία στους κόλπους του κόμματος είναι ανίσχυρα.

Στη συνέχεια, από τη δεκαετία του '50 και μετά, η κύρια πολιτική δύναμη είναι το εργατικό κόμμα. Επεκτείνει την κυριαρχία του στις τοπικές αρχές, ειδικότερα δε, στις δυτικές περιοχές της Σκωτίας. Πριν από το 1914 και κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, το εργατικό κίνημα είχε υιοθετήσει, εδώ όπως και αλλού, μία επιμορφωτική αποστολή με οικουμενικό χαρακτήρα. Αυτός ο ρόλος έχασε το νόημά του όταν το εργατικό κόμμα μετατράπηκε σε εκλογική μηχανή, προσπαθώντας να εξισορροπεί καθολικούς και διαμαρτυρόμενους. Τη χρονική αυτή περίοδο, τα συνδικάτα έβλεπαν το ρόλο τους να περιορίζεται στην προστασία των θέσεων και των συνθηκών εργασίας, που γίνονταν ολοένα και πιο επισφαλείς.

«In the beginning was the word»

In thi beginning was thi wurd

In thi beginnin was thi wurd

In thi beginnin was thi wurd

In thi beginning wuz thi wurd

n thi beginnin wuz thi wurd

nthi biginnin wuzthi wurd

nthibiginnin wuzthiwurd

nthibiginninwuzthiwurd

ntbibiginniñwuzthiñwurd

«in the beginning was the sound»⁸

Οι περισσότεροι συγγραφείς που αναφέρονται σ' αυτό το άρθρο πέρασαν από το πανεπιστήμιο σε κάποια στιγμή της σταδιοδρομίας τους. Ωστόσο έχουν μια τάση δυσπιστίας ως προς τον πανεπιστημιακό θεσμό και διατηρούν αυτό το μείγμα της πολυμάθειας και της άρνησης, ίδιον του αυτοδιδάκτου. Επίσης τόσο στα έργα τους όσο και στα δοκίμιά τους, στις συνεντεύξεις τους και τις άλλες δημόσιες παρεμβάσεις τους, επιφανείς εκδοτικού πάντα λιγότερο ή περισσότερο δύναμης παραδοσιακής εγκατάλειφθεί. Όχι μόνο διαδηλώνουν την προσχώρησή τους στο ιδιαίτερη της χειραφέτηση που προάσπιζε το παλιό εργατικό κίνημα (ως οικόπεδες και σοσιαλιστές, λόγω των αρχών τους, είναι δύσπιστοι έναντι του SNP), αλλά και στα μυθιστορήματα τους, τα δημιγμάτα τους και τα πουίματά τους δίνουν συγχρόνως μεγάλη σημασία στη φιλοσοφία και τις ιδέες, η οποία συντείνει στην αναγέννηση της «μεταφυσικής» τάσης στη σκωτική κουλτούρα. Στο *Swing Hammer Swing!* του Jeff Torrington, ο Thomas Clay, ο κεντρικός ήρωας, είναι ένας εργάτης που θέλει να είναι συγγραφέας, κατοικεί στις τρώγλες της Γλασκώβης, είναι εξοικειωμένος όχι μόνο με τον Πλάτωνα και τον Σωκράτη, με τον Bergson και τον Unamuno, αλλά και με ένα πρόσωπο γνωστό με το όνομα Leipzig Lip, δηλαδή τον Νίτσε. Στο Lanark, ο Alasdair Gray ομολογεί με αφέλεια τα ονόματα άλλων συγγραφέων που έχει αντιγράψει, μεταξύ των οποίων είναι ο Borges, ο Disney, διάφοροι φίλοι, ο Thomas Hobbes και ο Lord Monboddo.

Θαυμάζω και εκτιμώ τα έργα των συγγραφέων που πέτυχαν να ξαναδώσουν στη Σκωτία μία θέση στους κόλπους της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Ενοχλούμαι όμως από ορισμένες απόψεις που εκφράζουν αυτοί οι συγγραφείς καθώς και άλλοι, στις πολιτιστικές και πολιτικές συζητήσεις στη Σκωτία.

Αναφέρθηκα στην αρχή στις στερεότυπες εικόνες που υπάρχουν για τη Σκωτία. Ένα ουσιώδες στοιχείο και το κλειδί της έλξης που αποκύπτει από την ιδιοτεχνία της Σκωτίας είναι η ενσάρκωση όλης της κουλτούρας και όλης της ιστορίας της Σκωτίας. Και αυτή η «κληρονομία» δεν μπορούσε βεβαίως να ληφθεί υπ' όψιν παρά μόνο μετά τη σχεδόν ολοκληρωτική εκκαθάριση της προφευδαρχικής μειοψηφίας της Gaeltacht (περιοχής όπου ζούσαν οι οικούντες τη γαλλική γλώσσα) από τη συμμαχία μεταξύ των Σκωτών των Lowlands, του βρετανικού Κράτους και των γαιοκτημόνων των Highlands. Η μάχη του Culloden, το 1746, και το «κυνήγι των φατουών» που επακολούθησε, μπορούν, αφού ο χρόνος δημιούργησε τις κατάλληλες αποστάσεις, να παρουσιάζονται ως κάτι που το σύνολο των Σκωτών εξαναγκάστηκε να υποστεί από τους Αγγλους.

Ο πιο σημαντικός ισχυρισμός σ' αυτή την παραγάφα, που επαναλαμβάνεται εξάλλου και σε άλλα σημεία

Σκωτία «αποικιοχρατείται» από τους Άγγλους. Πρόσκειται για μια άποψη που πολύ απέχει από το να είναι περιθωριακή στη σημερινή Σκωτία. Η κατάσταση των σκώτων συγγραφέων συχνά συγχίνεται με την κατάσταση των μαύρων αμερικανών συγγραφέων. Ας πάρουμε ένα παράδειγμα σχεδόν στην τύχη: «Οι κίνδυνοι ανισορροπίας που συνεπάγεται η σύμβαση του παντογνώστη συγγραφέα... συνέβαλαν στην επιλογή της λογοτεχνικής στρατηγικής του James Kelman καθώς και άλλων συγγραφέων... μπορούμε βέβαια να καταλάβουμε καλύτερα τις μεθόδους τους αν τις συγκρίνουμε με τη γραφή των μαύρων αμερικανών συγγραφέων, που υποχρεώθηκαν να βρουν λύσεις χωρίς συμβιβασμούς στο πρόβλημα που έθετε η γραπτή έκφραση μιας προφορικής παράδοσης⁹. Πιο πρόσφατα, στο *Guardian* της 10ης Απριλίου 1995, η βοηθός αρχισυντάκτη του *Scotsman*, μιας ημερήσιας υψηλού επιπέδου που εκδίδεται στο Εδιμβούργο αλλά που ανήκει στο συγκρότημα του Murdoch, εκτόξευσε δηλητηριώδη επίθεση κατά της διευθύνσεως και του προγραμματισμού του BBC, που κατηγορούνταν ότι είναι κατ' αποκλειστικότητα συγκεντρωμένα στο Λονδίνο. Στη μέση περίπου του άρθρου της παρουσιάζει τους Σκώτους ως Κέλτες, εξομιλώνοντάς τους με τις καταπιεσμένες μειονότητες, και ως θύματα διακρίσεων όπως οι μαύροι, οι ομοφυλόφιλοι, οι ανάπτυχοι κτλ. Το να συμπεριλαβουμε τους Σκώτους μεταξύ των «απόκληρων της γης» είναι γελοίο. Αν, παρ' όλα αυτά τα δυνατά της σημεία, υπάρχει κάτι αναχρονιστικό στους κόλπους της πολιτιστικής αναγέννησης της σημερινής Σκωτίας, είναι αυτή η προσπάθεια «εθνικής κατασκευής» με τους μαϊστικούς απόρχούς της, η οποία δεν έρχεται μόνο με καθυστέρηση αλλά είναι και εντελώς ύποπτη.

Πολύ απλά η Σκωτία δεν υπήρξε ποτέ αποικία. Το 1707, το Κοινοβούλιο της Σκωτίας εκπροσωπώντας την αριστοκρατία και την εμπορευματική αστική τάξη της χώρας ενώθηκε με την Αγγλία για να εξασφαλίσει την ελευθερία του εμπορίου με την Αγγλία και τις αποικίες της. Με άλλα λόγια, συνεταιρίστηκαν με την πιο δυναμική οικονομία της εποχής. Δεν υπήρξε αγγλική κατάκτηση, ούτε αιματηρή εξέγερση και καταστολή όπως στην Ιρλανδία. Βεβαίως υπήρξε καταπίεση της προφευυδαρχικής κοινωνίας των Highlands, αλλά οι ίδιοι οι Σκώτοι συμμετείχαν ευρύτατα σ' αυτήν την καταστολή. Η εξαίσια όψη της Γλασκώβης, που τόσο την επαινούν οι ήρωες του Alasdair Gray, μπόρεσε να αναπτυχθεί χάρη στα κέρδη του εμπορίου. Τα κέρδη αυτά προέρχονταν άμεσα ή έμμεσα (από τον καπνό, από το βαμβάκι, από τη ζάχαρη κτλ.) από το δουλεμπόριο. Το ίδιο συνέβη και με το μεγαλείο της «καινούργιας πόλης» του Εδιμβούργου τον 18ο αιώνα. Η Σκωτία ήταν ένας δευτερεύουσας σημασίας εταίρος του βρετανικού υπεριαλισμού, αλλά αποκόμισε κέρδη από τη συμμετοχή της. Τα παλιά βιβλία της ιστορίας, που ήταν άκομα σε χρήση όταν άρχισα να πηγαίνω στο σχολείο στη δεκαετία του τριάντα, παρουσίαζαν με υπερηφάνεια τη Γλασκώβη ως «δεύτερη πόλη της Αυτοκρατορίας». Το τέλος της Αυτοκρατορίας έπαιξε σημαντικό ρόλο στη σχετική βιομηχανική και εμπορική παραγωγή της Γλασκώβης και άλλων περιοχών της Σκωτίας. Παρ' όλες τις αδικίες και τη βία κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης, και παρ' όλη την αργή και οδινηρή παραγωγή της βαριάς βιομηχανίας από το 1918 και μετά, η Σκωτία υπήρξε μία χώρα αποικιοχρατική, όχι μία αποικία. Το να υπαντίσεται κανείς το αντίθετο, δεν δημιουργεί μόνο ένα αδιέ-

ξόδο σχετικά με τη θέση της Σκωτίας στους κόλπους της βρετανικής οικονομίας, αλλά είναι και ένας τρόπος να μη βλέπει την πολυπλοκότητα των θρησκευτικών και κοινωνικών συγκρούσεων του παρελθόντος και του παρόντος.

Οι ποιητές ή οι πεζογράφοι δεν μπορεί και δεν πρέπει να θεωρούνται υπεύθυνοι για τα θέματα που δεν διαπραγματεύονται στα έργα τους. Παρ' όλα αυτά η δύναμη της σημερινής λογοτεχνικής αναγέννησης συνίσταται ειδικότερα στο να παρουσιάζει τη ζωή του λαού στις πόλεις. Άλλα, είτε το θέλει είτε όχι, συμβάλλει στη διάδοση της φυεδαίσθησης ενός σκωτικού έθνους, προλεταριακού ή μεταπολεματικού. Ίσως να είναι αδύνατον στους σημερινούς συγγραφείς να δημιουργήσουν μία πανοραμική άποψη της κοινωνίας, να την αποκαλύψουν από πάνω μέχρι κάτω. Άλλα μέσα στις φωνές και τις εικόνες με τις οποίες η Σκωτία μπορεί να παρουσιαστεί στον εαυτό της αλλά και στους άλλους, υπάρχουν και άλλες διαστάσεις που θα μπορούσαν και θα έπρεπε να ενταχθούν στη μυθιστορία για να γίνουν μ' αυτόν τον τρόπο «φαντασιώσιμες».

Μετάφραση από τα γαλλικά

Φωτεινή Ταμβίσκου

Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών

Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης

* O Martin Chalmers είναι σκώτος κριτικός και μεταφραστής.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Liber*, τεύχος 24, Οκτώβριος 1995.

2. Σε τι μας χρησιμεύει η γλώσσα;

Ποια μορφή λέξεων θα μας κλείσει στην αγκαλιά της;

Για κάτι παραπάνω απ' την ηδονή.

W.S. Graham (σκώτος ποιητής, 1919-1986).

3. Βλ. και το άρθρο του Edwin Morgan, στο ίδιο τεύχος.

4. Γαλλικά στο κείμενο,

5. Lanark, σ. 243 (μετάφραση από τα γαλλικά).

6. «Ο ιδρώτας κυλούσε ποτάμι από τον Αρρωστιάρη. Έτρεμε. Εγώ απλά καθόμουν εκεί κι έβλεπα τη λεόδραση, προσπαθώντας να μην του δίνω σημασία. Μου προκαλούσε κατάθλιψη. Αυτοσυγκεντρώθηκα για να κρατήσω την προσοχή μου στη βιντεοταινία του Ζαν-Κλωντ βαν Νταμ».

7. Pidgin: μεικτή γλώσσα που έχει δημιουργηθεί από την εμπορική επαφή των αγγλικών με τις γλώσσες της Απο Ανατολής· ό όρος προέρχεται από τη λέξη business με την προφορά της αλλοιωμένη από τους Κινέζους. (Σ.τ.Ε.)

8. Tom Leonard, *Intimate Voices*.

9. *Times Literary Supplement*, 23-29 Μαρτίου 1990.

